

Marosi Ernő

„Ami személyes, és ami szent”

Świerkiewicz Róbert 70 éves*

➤ A38 Hajó, Budapest

➤ 2012. május 29 – június 12.

A festészet művészetének két alapvető koncepciója érvényesül a művészettörténetben. Mivel ellentétesek, egymás alternatívájaként jelennek meg, egymást kiszorítják, helyettesítik, a festészet történetében egymást látszólag felváltják. Az egyik, amely az újkor kezdetén került előtérbe s vált évszázadokra uralkodóvá, racionális módszernek nevezhető, mert a „valóság”, a látvány elemzésén alapul, s egy mesterséges valóság megkonstruálását jelenti. Legfontosabb eszköze a geometria, legyen a konstrukció tárgya a látás perspektivikus struktúrája, vagy – az úgynevezett konstruktivizmus irányzataiban – valamely építménynek, esetleg gépezetnek mechanikája. A másiknak nem a szerkezet elemzésén s ezzel működése elveinek utánczásán, hanem valamely egész összehatásának, színek és formák elemi erejének érvényre juttatásán alapul. Úgy tűnik, történelmileg is, meg az emberi élet szakaszainak egymásutánjában is ez a régebbi forma, tehát mondható primitívnek és ősinek, vagy gyermekinek és naivnak is. ŚWIERKIEWICZ RÓBERT ezt az itt másodikként említett utat választotta, vagy talán helyesebb így kifejeznünk magunkat: ez felelt meg művészi tehetségének, hajlamainak.

ŚWIERKIEWICZ RÓBERT
© Fotó: Kerekes Zoltán

Szemben a racionális-elemző festői módszerrel, ezt a festészetet nevezhetjük misztikusnak is. Magam, elsősorban középkor-kutató művészettörténész lévén, talán némi tapasztalaton alapuló joggal beszélhetek erről. Mindenki, aki a középkor művészetére specializálódott, ismeri azt az érzést, amely tanácstalanságnak és zavarodottnak mondható, s amely főleg abból ered, hogy alapvetően a művészetnek konstrukciós-ként való modern felfogásából mint közkeletű elgondolásból kiindulva, nehezen találunk fogást ezen a misztikus alkotási módon. A probléma hasonló, mint a nyugati kultúrától idegen elveket és kommunikációs szokásokat követő, s ezért távolinak tűnő, „egzotikusnak” mondott kultúrák esetében. Alapvetően igazságtalan ezeket a magas kultúrákat marginális jelenségeknek tekinteni. Legfeljebb annyi igazolja ezt az eljárást, hogy tényleg mindenfelől körülveszik a számunkra otthonosnak tűnő területet. De ne feledjük: marginális jelenséggé vált, mert idegenszerűvé vált a magunk történelmi múltja is. A középkori szerzők is az életfelfogás alternatív módjaként ajánlják a misztikát. Azt állítják: a legnagyobb, a végső igazságokhoz nem a külső, az úgynevezett reális világ megfigyelésének az antikvitás óta folyamatosan felhalmozódó tapasztalatain, hanem az ember belső világába tekintve juthatunk el. A műalkotás szemlélete

* Elhangzott a kiállítás megnyitóján.

ennek a belső világnak támasza lehet, emlékeztető arra, amit szóval gyakran csak nehezen, dadogva tudunk kifejezésre juttatni. A kölni Schnütgen Museum őriz egy 14. századi Krisztus a kereszten-rajzot, egy kézirat illusztrációját, amelyet egy apáca vörös festékekkel maszatolt be, mert így tudta kifejezésre juttatni imádtott Üdvözítőjének véres mártíriumán érzett megrendülését és együtt-szenvedését. Ne feledjük: véres lenyomat, egyszerre ereklye és monotípiá a Veraikon vagy a torinói lepel is. Ereklyék és tanúságot tevő műalkotások, ezeknek önkényes, primitív kreativitású, indulatos „megmunkálásai” mint befogadásuknak és egyénivé tételüknek különös módozatai jelzik ennek a szemléletmódnak jelenlétét – sokkal gyakrabban, mint gondolnánk. Még a képek eltorzításai, erőszakos csonkításai, a hatalmukkal szemben rombolással fellépő proteszt-akciók vagy elhárító cselekedetek is egészként, elemezhetetlen alakzatként való, differenciálatlan hatásukban lelhetik magyarázatukat. Az imént említett és konstruktívnak jellemzett másik képfelfogás szempontjából értelmetlen és botrányos aktusok jelezte felfogás egyáltalán nem olyan ritka, mint gondolnánk, s az európai középkor különösen korábbi szakaszainak művészetfelfogása egész művészi kultúrák hasonló szemléletmódjában talál párjára. Świerkiewicz ezek közül különösen az indiai és a tibeti s a távol-keleti művészet-értelmezés és kreatív praktikák foglalkoztatják. Ennek az itt misztikusként jellemzett művészetfelfogásnak és képi funkcióknak megvannak a maguk támaszai – mert alternatív szemléletmód létükre a mi világunkban mindenképp támaszra szorulnak. Az egyikről, az ősi művészetek s az ezek folytonosságán alapuló kultúrák példájáról rövid utalásként már szó esett. Szóljunk hát néhány másról is.

A misztikának a meditációt szolgáló vizuális alakzatnál hatalmasabb és közkeletűbb ihletője a mítosz és a szöveg. Kérdés: ezek víziók leírásai és értelmezései-e; azaz a látvány mellett párhuzamos, megválasztható kifejezési formák-e a képek, vagy éppen a látványoknak forrásai. Świerkiewicz elementáris, a festékanyagban és az általa vonalként, foltként hagyott nyom materialitásában gyökerező festészeti világa láttán hajlunk arra a feltevésre, hogy az irodalmi forma, a szöveg min-

denekelőtt felszólítás a belső világ felnyitására, a meditációra, amelynek vizuális formája a kép – vagy pontosabban az önmagán túl mutató tárgy. Van más segédeszköz is: az extrém tapasztalat keresése. Świerkiewicznél ilyen szerepet játszanak a happening megszervezett, beláthatatlan kimenetelű véletlenei. Ilyen a gravitáció leküzdésének kísértő lehetősége is. Ő leginkább a léghajzásban keresett erre – s a gravitációhoz kötött perspektívából való kiszakadásra – alkalmas lehetőséget. A nem hétköznapi tapasztalás meghaladásának az európai kultúrában a 19. század óta hovatovább köznapivá és konvencionálissá vált segédeszközeivé az alkohol és a drogok váltak. Baudelaire „mesterséges paradicsomai”-tól Apollinaire-ig terjednek az ismert példák. Az utóbbtól lehet itt idézni két sort: *Et tu bois cet alcool brûlant comme ta vie* / *Ta vie que tu bois comme une eau de vie* Radnóti Miklós fordításában: „És úgy iszod akár az életed e lángoló szeszt te / Akár a pálinkát iszod az életed te” – Érdemes felfigyelnünk a szempontunktól alapvető és jellemző mondat francia és magyar értelmezésének különbségére (amely nemcsak a pálinka szóban és a rímelésben áll). S érdemes felfigyelnünk József Attila *Ars poética*jának – aligha elutasító, inkább a valódi ihletet megkülönböztető – ismert mondatára is: „...koholt képekkel és szeszekkel mímeljen mámort

ŚWIERKIEWICZ RÓBERT ÉS EMILIO MORANDI AKCIÓJA A MEGNYITÓN
© Fotó: Kerekes Zoltán

ŠWIERKIEWICZ RÓBERT kiállítása, (részlet), A38 Hajó
© Fotó: Kerekes Zoltán

mindegyik”. A hangsúly a koholmány elutasításán, s ellentétben a horatiusi ars poetica racionalitásával, a misztikus tapasztalat hitelén van.

Šwierkiewicz művészetét sokféleképpen lehetne skatulyázni a műkritika és a művésztörténet bevett fogalmai szerint: elsősorban informelként, gesztus-művészetként, aztán expresszív, esetleg szürrealisztikus indíttatású, happening-művészetként. Ismételnünk kell egy mondatot ebben az összefüggésben is: „A hangsúly a koholmány elutasításán, a misztikus tapasztalat hitelén van.”

Šwierkiewicz Róbert ma hetven éves. Kiállításának mottója egy idézet, az a dilemma, amellyel Simone Weil írásainak gyűjteménye magyarul megjelent. Köszöntsük őt ezen a nevezetes napon azzal a nyitva hagyott, mert amíg élünk, szükségképpen nyitva hagyandó kérdéssel, amelyet az író legjobban magyar értője és visszhangzója, Pilinszky János fogalmazott meg, még 1973-ban:

Megkaptad végül a kegyelmet?
Vagy olyan egyedül maradtál,
mint az a férfi, aki tegnap –
vagy az a fiú, aki ma –
egyszóval, mint azok a lények,
akik számára a világ
már semmi más, mint tárgyi bizonyíték?
(S.W.-hez)

ŠWIERKIEWICZ RÓBERT és EMILIO MORANDI akciója a megnyitón
© Fotó: Kerekes Zoltán

